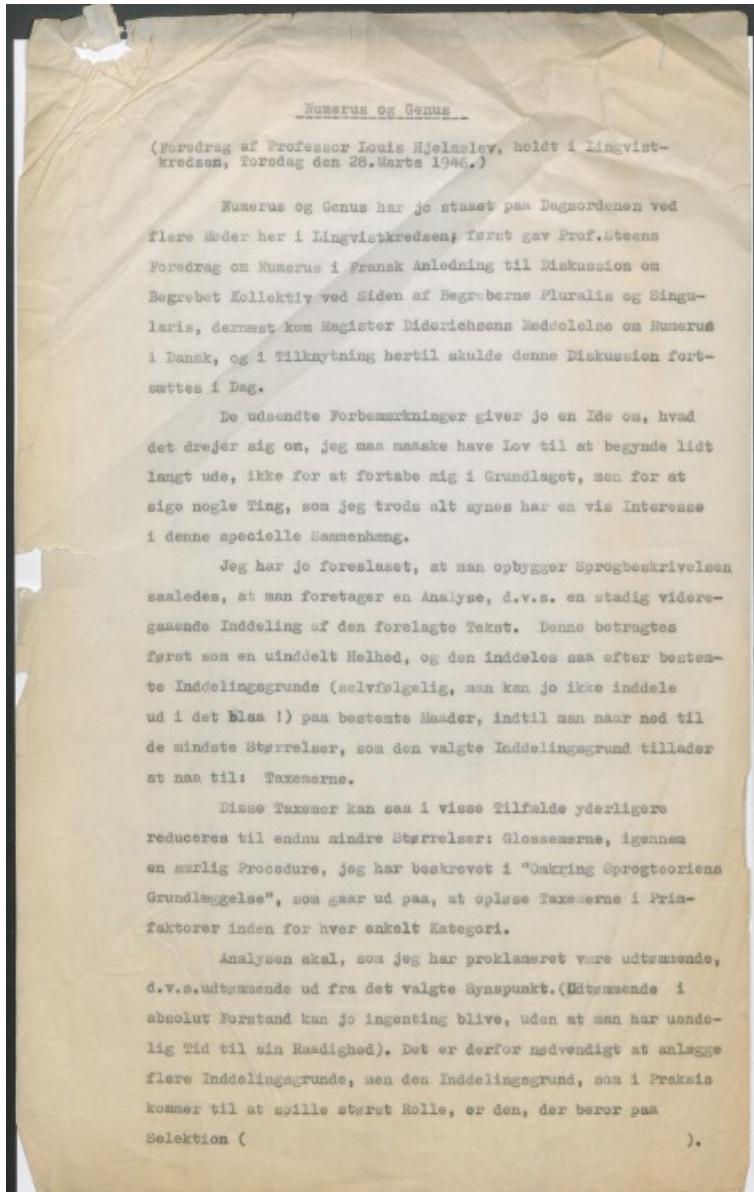

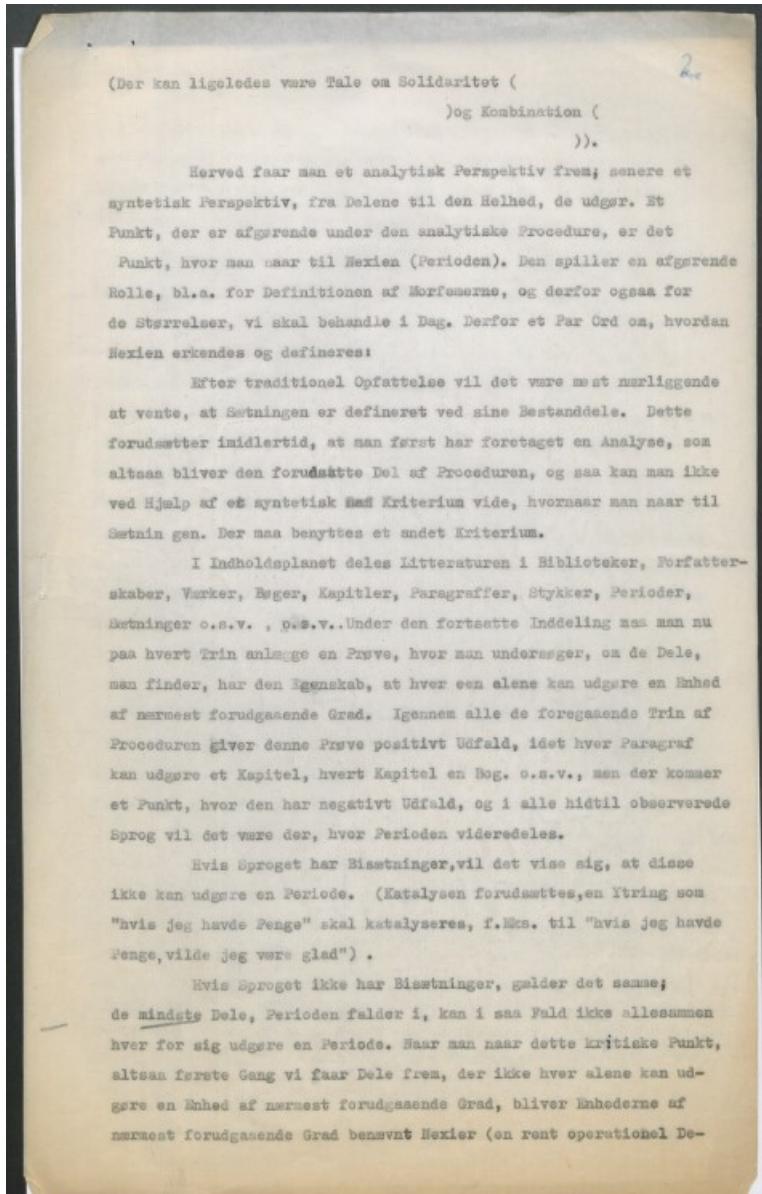
Titel: Numerus og Genus, [optegnelser] 048-0260

Citation: "Numerus og Genus, [optegnelser] 048-0260", i *Louis Hjelmslev og hans kreds*, s. 1. Onlineudgave fra Louis Hjelmslev og hans kreds: https://tekster.kb.dk/catalog/lh-textskapsel_048-shoot-workidacc-1992_0005_048_optegnelser_0260/facsimile.pdf (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Louis Hjelmslev og hans kreds

Ophavsret: Materialet kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge det til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

definition).

Det er nu Nexion eller Perioden, man bygger paa ved Definitionen
nen af Morfomet, idet vi nemlig gaar ud fra de Relationer, der stable-
rer Nexion eller Perioder. Naar man siger, at en Styrelse etablerer
en Samning(ænghed), saa mener man, at Relationen med dens Relater for-
udsætter, at der er en Samning, som den indgaar i

3

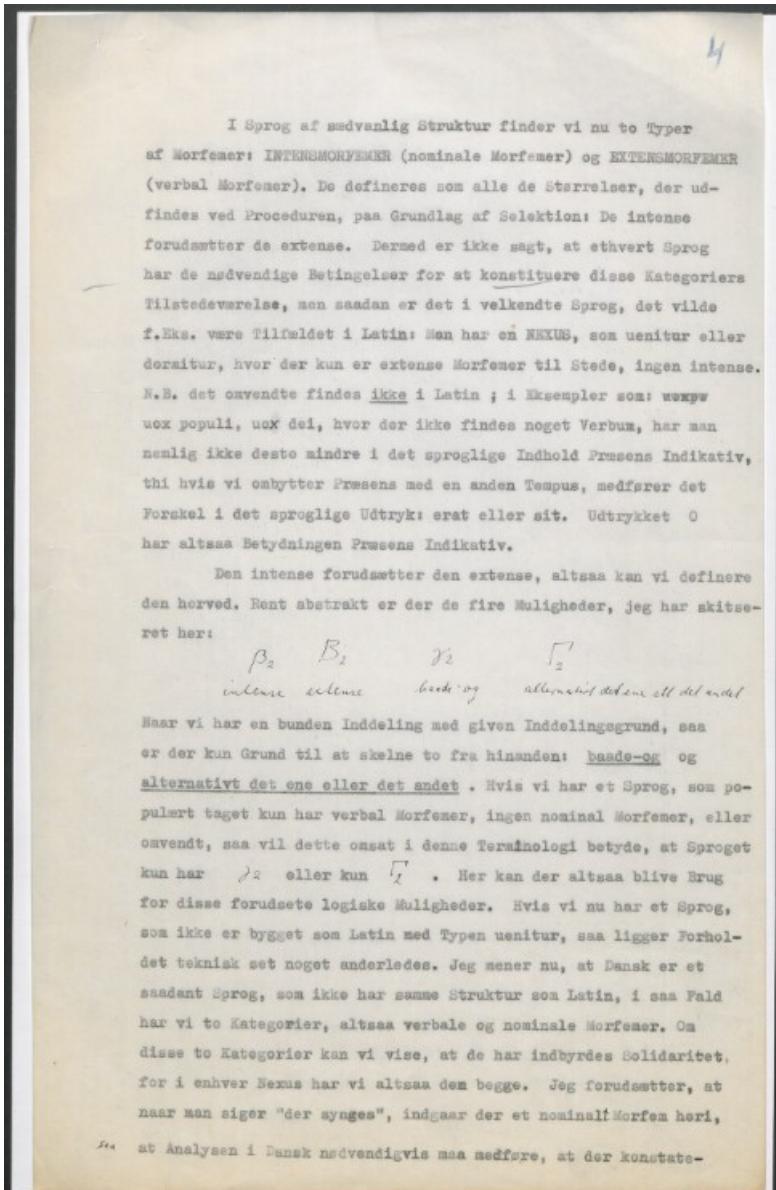
Betr. I Periode
... Manden
Betr. II
... han

Styrelse

en saadan Styrelse, som stablerer Perioden eller Nexion, er det, jeg kaldet Direktion (se bl.a. min Medd.paa Lingvistkongressen i København 1936). Somme Tider er det praktisk med et dansk Ord: Binding. Vi kan saa skelne mellem bindende og bundne Stsrrelser, der indgaar som Relater i en saadan Binding, de bindende Stsrrelser bestemmer vi som Morfemer. Strengt taget skal vi sige de Stsrrelser, som har denne Egenskab, og de andre, som indgaar i Paradisne med dem. Vi kan ogsaa sige: Hvor man har et Paradisne, i hvilket blot et Led kan indgaa i Binding, kalder vi dette Paradisne et Morfesparadisne, og dets enkelte Led, Morfemer.

Komparativ og Superlativ kan indgaa Styrelse, medens Positiv ikke kan. Det er i Virkeligheden Paradismerne, men klassificerer paa denne Maade. Ad den Vej naar vi til de enkelte Morfemer: Et Led i et Paradisme, af hvis Led mindst eet kan indgaa Binding. Naar et Led optræder som bundet, kaldes det et fundamentalt Morfem, naar et Led optræder som bindende, kaldes det et konverteret Morfem.

Naaer man anlægger Kommutationspræsen paa disse Stgrrelser, kan det vise sig, at nogle af dem lader sig identificere med Stgrrelser, der hører hjemme i Temabestanddelene og ikke isvrigt hører sammen med Morfemeerne. Det kan temkes, at vi har fundet f.eks., at Mask. foruden i et Morfeparadys øgesse kan optræde andre Steder uden at indgaa i Binding, i saa Fald er det tematiseret, staar i Temaset. I Roden er det radikalisert, i ~~REGEMENT~~ Afledningsmedlemmet er det derivatiseret. Det kan saaledes forekomme, at Genus er radikalisert i unsformiske Pronomener og derivatiseret i Demonstrativer. ~~REGEMENT~~

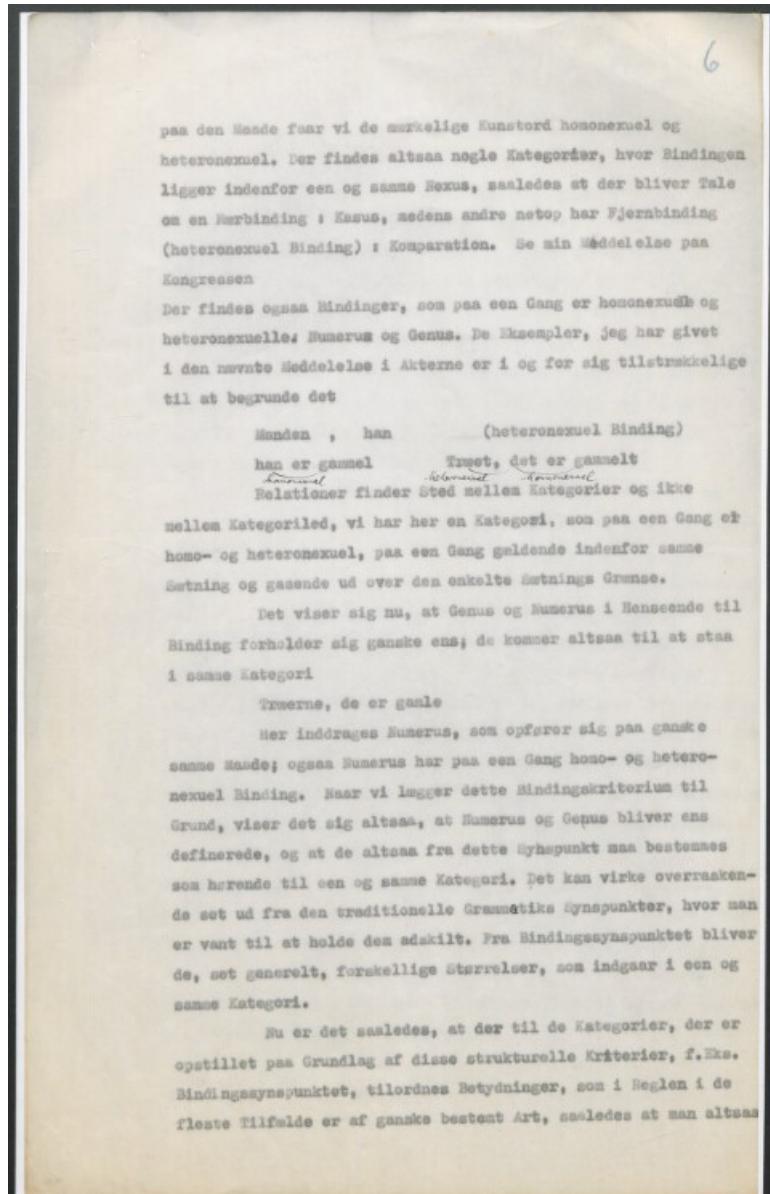

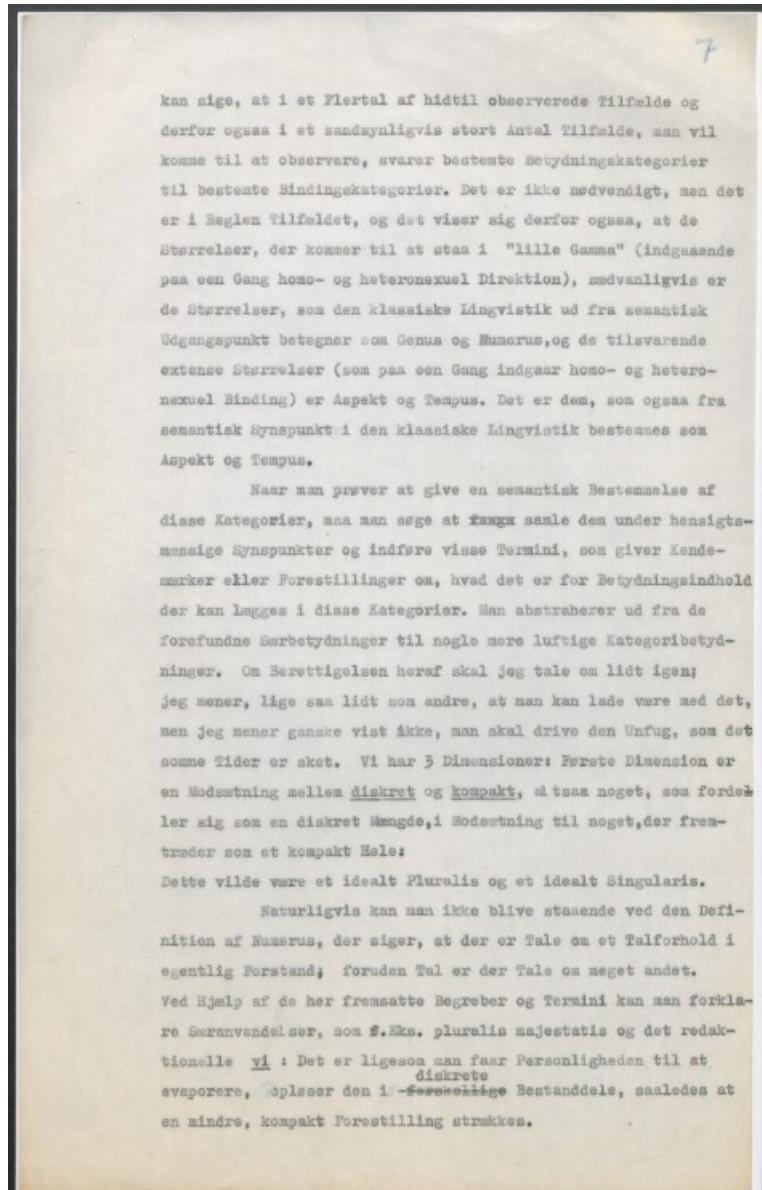
res en nominal Karakteristik.

De intense og de extense Morfemer kan altsaa ikke defineres ved det først foreslæsede almene Kriterium; Sproget har ikke nogen rene intense og rene extense Morfemer, man kan kalde dem quasi-intense og quasi-extense. Jeg kalder den her intense og extense. Man kan adskille dem ved et Antalskriterium, idet det nemlig kan vises, at hvis vi nu kalder Kunden af Morfemer, som staar f.eks. indenfor en Setning eller indenfor et hvilket som helst andet Afsnit, for en Sekvens, kan vi sige om de intense Morfemer, (altsaa de nominale Morfemer) at den maximale Sekvens indenfor en Nexus kan være større end 1, men den maximale Sekvens af extense Morfemer kan ikke være større end 1. I traditionel Terminologi kunde det udtrykkes saaledes: Et Verbum har een Representant for Modus, Tempus, Person, Diathese, de udgør en Sekvens. Det maximale Antal af Sekvenser indenfor en Nexus er 1. Et Nomen har en Representant for Kasus, Genus, Numerus, Representant for Artikelkategorien, og maa skøn under visse Betingelser for Komparation. Disse 3, 4, 5, Representanter er altid til Stede med en af hver Slags, og de udgør en enkelt Sekvens, men indenfor en Nexus kan der være flere Sekvenser af denne Slags, (altsaa indenfor en Nexus kan der være flere Nomina, men kun et nyt (finit) Verbum). Det var Kejsrens nye Klæder on igen, men det er nødvendigt at sige det på denne Maade, for at se det i den Sammenhæng, det skal ses i.

En Nexus defineres analytisk ved et analytisk Perspektiv. Syntetisk defineres en Nexus som en Kede, hvori der indgaar både intense og extense fundamentale Morfemer. Da de extense og intense Morfemer siger at være to Typer, kan man definere en Nexus som en heterotypisk Enhed.

Denne Terminologi kan altsaa bruges lige godt i Latin og i Dansk, selvom Kriteriet for intense og extense ligger forskelligt. Man kan så klassificere Morfemernes videre i Kategorier efter deres EMULIGHEDSMÅDE Bindingsforhold: Det vil sige eftersom de Bindinger, de indgaar, ligger indenfor een og samme Nexus eller de breder sig over en Forbindelse af flere Nexus,

kan sige, at i et Flertal af hidtil observerede Tilfælde og derfor ogsaa i et sandsynligvis stort Antal Tilfælde, man vil komme til at observere, svarer bestemte Betydningskategorier til bestemte Bindingskategorier. Det er ikke nødvendigt, men det er i Reglen Tilfældet, og det viser sig derfor ogsaa, at de Størrelser, der kommer til at staar i "lille Gamma" (indgaende paa en Gang homo- og heteronexuel Direktion), medvanligvis er de Størrelser, som den klassiske Lingvistik ud fra semantisk Udgangspunkt betegner som Genus og Numerus, og de tilsvarende extense Størrelser (som paa en Gang indgaar homo- og heteronexuel Binding) er Aspekt og Tempus. Det er dem, som ogsaa fra semantisk Synspunkt i den klassiske Lingvistik bestemmes som Aspekt og Tempus.

Når man prøver at give en semantisk Bestemmelse af disse Kategorier, maa man sege at man saa samle dem under hensigtsmæssige Synspunkter og indføre visse Termini, som giver Kende-merker eller Forestillinger om, hvad det er for Betydningsindhold der kan ligges i disse Kategorier. Man abstraherer ud fra de forefundne Sambetydnninger til nogle mere luftige Kategoribetydnninger. Om Berettigelsen heraf skal jeg tale om lidt igen; jeg mener, lige saa lidt som andre, at man kan lade være med det, men jeg mener ganske vist ikke, man skal drive den Unfug, som det somme Tider er sket. Vi har 3 Dimensioner: Første Dimension er en Modsatning mellem diskret og kompakt, altsaa noget, som fordeles sig som en diskret Mængde, i Modsatning til noget, der fremtræder som et kompakt Hele:

Dette vilde være et idealt Pluralis og et idealt Singularis.

Naturligvis kan man ikke blive staaende ved den Definition af Numerus, der siger, at der er Tale om et Talforhold i egentlig Forstand; foruden Tal er der Tale om meget andet. Ved Hjælp af de her fremsatte Begreber og Termini kan man forklare Berættelser, som f.eks. pluralis majestatis og det redaktionelle vi: Det er ligesom man faar Personligheden til at diskrete evaporere, oplosser den i -føleelige Bestanddele, saaledes at en mindre, kompakt Forestilling strukkes.

Den anden Dimension har jeg foreslæst at bestemme som værende bygget over Modsatningen mellem Expansion og Koncentration, og den tredie som bygget over Modsatningen massiv : punktuel. Den tredie Dimension kommer også, som den første, meget ofte til at ramme det, man traditionelt kalder Numerus. Paa Forhaand kunde man jo, naar man nавigerer tentativt uden at have opstillet Systemet, sige, at der er Eksempler paa Brug af Pluralis, hvor Pluralis lader sig bestemme som noget diskret, Singularis som noget kompakt. I anden Dimension vil man særlig ofte komme til at indrangere Genus.

Vi har jo hermed stukket Haanden i en Hvepserede.

Det er det Spørgsmål, der har ophidset Sindene mest i den almene Lingvistiske Historie, Spørgsmålet om Genus kan bestemmes semantisk. Der har været brugt meget store Ord i Diskussionen, ligesind til von der Gabelentz, som kaldte Genus ein nutzloses Gewichts. Man har hevdet, at Genus er et Levn, og deri før jeg en relativ Berettigelse, fordi der utvivlsomt i Genus ofte afspejles en ældre Mentalitet end den, som de talende Individuer paa et givet Tidspunkt selv repræsentører (den franske sociologiske Skoles Synspunkt). Heri før jeg en Del af Forklaringen paa det utvivlsomme Faktum, at Genus i en hel Mængde Tilfælde ikke har nogen paaviseelig Betydning, hvilket i min Terminologi vil sige, at Genus er latent. Dette, at noget er latent i det sproglige Udtryk, vil sige, at der ikke tilordnes det Udtrykssubstanc, og at noget er latent i det sproglige Indhold vil sige, at der ikke tilordnes nogen Indholdssubstanc. I mange Tilfælde er det fakultativt man kan tilordne Indholdssubstansen eller lade være.

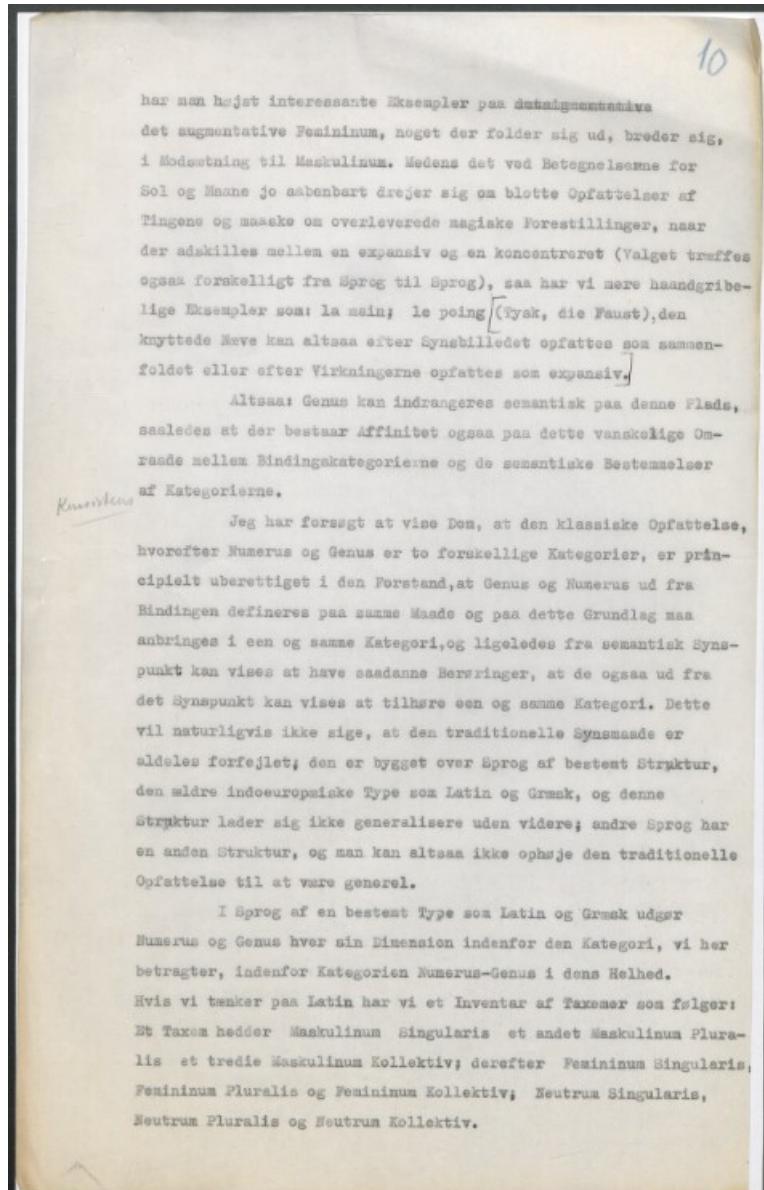
Begrundelsen for at jeg opstiller Dimensionen Expansion: Koncentration, vil jo være meget vidt. Jeg vil først og fremmest henvise til ~~de jøns~~ Sammenligning mellem Algonkin og Indoeuropæisk (1913). ~~af~~ paaviser en Modsatning mellem levende og levløs saavel i Indoeuropæisk som Algonkin, men mener, at det i Virkeligheden er en dybere Forskel, saaledes at den levende eller levende Klasse er Klassen kendtegnnet ved magisk Kraft og Potens: Mennesker, Dyr, Træer, Planter, Legemsdele, Kønskarakterer, Sol,

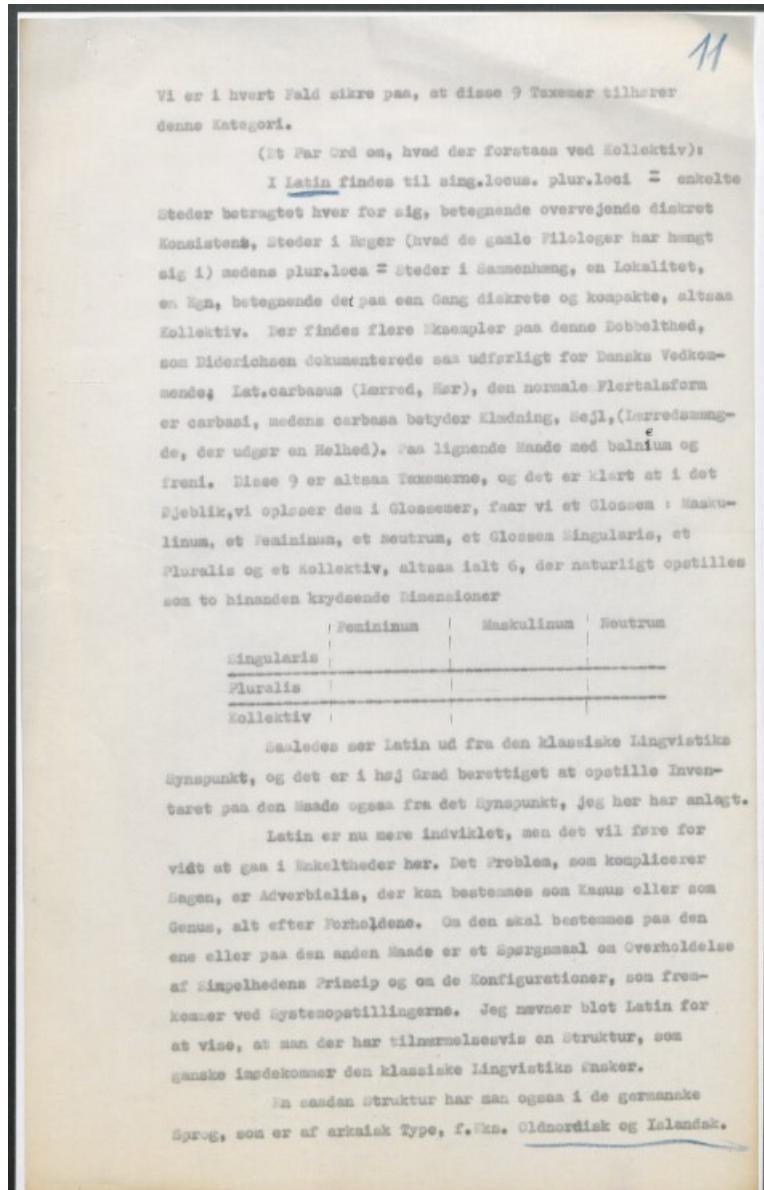
Maanen, Stjerner, Rne o.s.v., medens den anden Genusklasse er den lavere eller livløse Klasse, hvis Medlemmer ikke har den magiske Potens, ikke kan frembringe noget; Frugt og Barn staaer i denne Klasse. Det er en Modsatning mellem noget aktivt og passivt, eller mellem noget transitivt og noget intrasitivt.
Men disse Navne er lidet heldige, da de er hentet fra et grammatiske Symptom, fra Kasusforhold ved de passivdende Genera, og leder tanken hen paa noget, som ikke konstituerer Genus' a, ~~men~~ er en Helpesølge af Genus's Betydning. Man kunde bedre blive staaende ved "magisk Potens" og dens Modsatning. Et neutralt Udtryk ville være: Expansion. Den lignende Klasse betegner Æmner, som er levende, som har Evne til aktiv Udfoldelse af enhver Art, til Indvirkning paa Omverdenen; det modsatte er Koncentration.

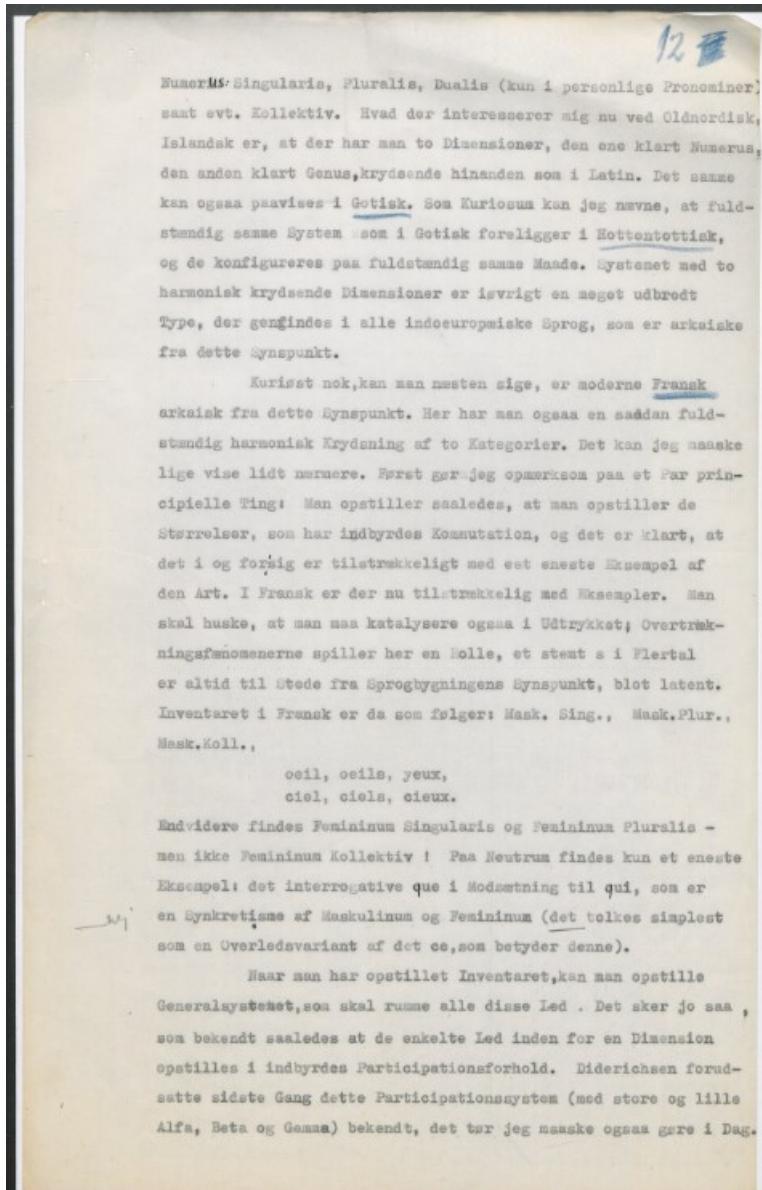
de Jong

Da man nu i de Sprog, ~~ek~~ har tankt paa, hun har en Modsatning mellem Føleskøn og Intetkøn, mens andre Sprog har en Tredeling, maa det være en Konsekvens, at man ogsaa forsøger at definoere disse tre Led semantisk ved Hjælp af samme Kriterium. Det viser sig ogsaa, mener jeg, at kunne godtgøres, at vor Genus ikke er latent, selv i de Tilfælde, hvor Genus ikke har ganske evident Sexusbetydning, som kan være usuel og give forstyrrende ind. Man kan da bestemme Feminimum som overvejende Expansiv, Maskulinum som overvejende koncentreret, Neutrums enten som både-og eller som hverken-eller.

I Indo-europæisk kan vi tenke paa, at de saakaldte abstrakte fra gammel Tid er Femininer, Stammer paa heit og keit; Feminum udtrykker det expansive, det ubegrænsede, Begreber, der i sig selv rummer en Potens eller en Mulighed for Expansion: Lat. dies er Feminum i Betydningen Tidsfrist, Termin (med Udstrækning), medens den stærkt begrænsede Enkeltdag eller Enkeltdato er Maskulinum. Ligesledes: jour, journée og paa samme Maade an og dhæ (Dagen og Aaret sammenfoldet og uafoldet). I Romansk (Se Prof. Hasselrots Afhandling

/3

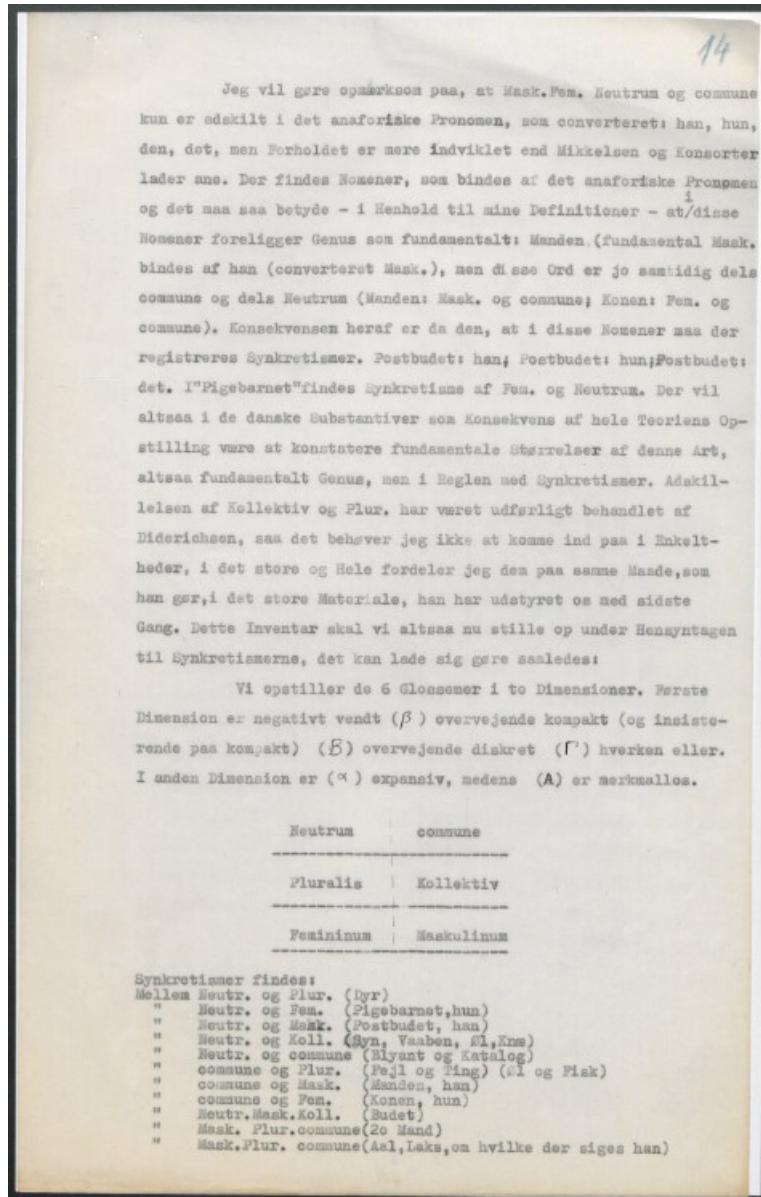
Dette Taxon-Inventar, vi opstillede, kan fordeles i Fransk, saaledes at det oplosses i 3×2 Glossemær

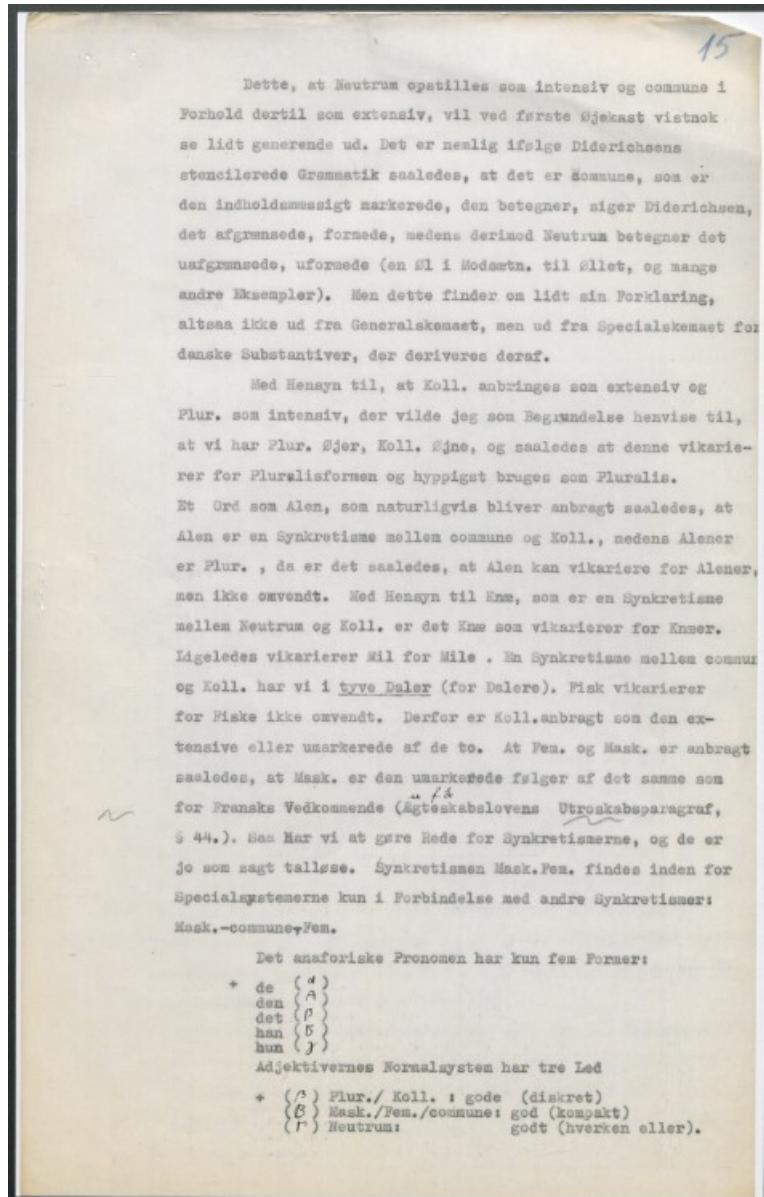
Genus			
	Fem. (β)	Mask. (B)	"Neutrumb" (γ)
Plur.Koll.	Fem.Plur.	Mask.Plur.	Mask.Koll.
Numerus	Sing.	Fem.Sing.	Mask.Sing.
			Neutrum

I dette System, der er opbygget over de forekommende Synkretismer, er første Dimension positivt orienteret, saaledes at vi her har noget, der betegner det diskrete: Pluralis Kollektiv, medens Singulæris derimod betegner noget, der hverken er bestemt som diskret eller kompakt, altsaa er umarkeret eller merkmallos. Anden Dimension er positivt orienteret, Femininum (β) er overvejende expansiv, Maskulinum (B) overvejende koncentreret, medens "Neutrumb" er baade og (γ). Synkretismerne findes mellem Femininum Pluralis og Maskulinum Pluralis (Ordene paa Θ) som grave), (Synkretismer kan kun finde Sted mellem lille græsk Bogstav og stort græsk Bogstav), yderligere Synkretismer: Fem.Sing. - Mask.Sing. - Fem.Plur. - Mask.Sing. og Mask.Plur. - Mask.Plur. og Mask.Koll. - Mask.Sing. og Neutrum (i alle andre Ord end det interrogative Pronomen).

Når Maskulinum defineres som extensiv i Modestning til Femininum, hænger det sammen med, at Maskulinum kan bruges som Relleskn: celui qui β fait B , Maskulinum kan altsaa bruges som Femininum.

I Germanske Sprog af yngre Type kan man ikke opstille Genus og Numerus som et saadant harmonisk System af to Dimensioner. Lad os da nu se paa moderne Dansk (Rigsskriftsprog), Inventaret bliver da følgende: Mask. Fem. Neutrumb commune Plur. Koll. Når man har Plur. eller Koll., findes der ingen Genusadskillelse, når man har Mask. eller Fem. findes der aldrig Numerusdifferenciation indenfor dem. Det lader sig ikke gøre i Dansk at opstille to krydsende Dimensioner, Genus findes kun i Singularis, eller man kunde lige saa godt sige, at det hele udgør et Inventar af Størrelser, som vi endnu ikke ved noget om med Hensyn til deres indbyrdes Konfiguration.

Neutrums er her placeret i bedre Overensstemmelse med Diderichsens Bemerkning: som den umærkede. At Mask. og Fem. insisterer på det kompakte, men også lejlighedsvis kan betegne det diskrete, begrundes i, at han og hun kan bruges i Tiltale paa en saadan Maade at der efter andvanlige Regler for Tiltale ikke er Tale om noget kompakt i den Forstand, hvori jeg brugte Ordet før. (Ligesom man i Fisk kan have (β) realiseret af dette Led: den diskrete Betydning af Mask.-Fem.-commune-Forsmen).

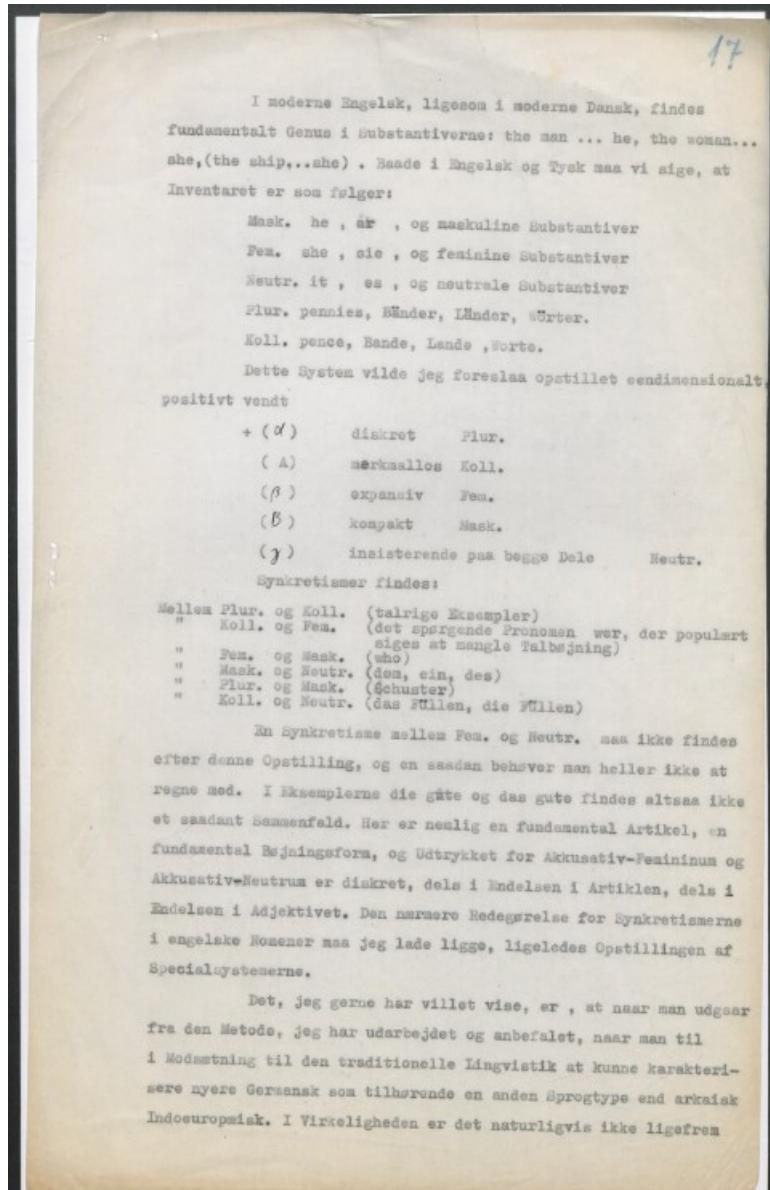
Former som

tæt^t lerd^t glad^t dansk^t
maa forklares paa anden Maade, og de er forklaret paa anden Maade, naar man kommer til dette Trin af Proceduren. De ender nemlig allesammen paa et latent Neutrums-t.

Synkretismerne mellem (β) og (B) kan yderligere kombineres med Synkretismen med (β) og (Γ'): Eksempler som tro, bly, stille og stakkels.

I Substantiverne har vi et Normalskema, der jeg vel sige, Koll. er meget almindelig - paa 3 Led. Det er i Virkeligheden det Skema, som Diderichsen nærmest opstillede som Generalskemaet sidste Gang, altsaa saaledes at Plur. er (β), Sing. (B), Koll. (γ). Det er den Lösning som frebyder sig nærmest, men for at forklare, at Plur. og Koll. kan indgaa Synkretisme, maatte Diderichsen føje et andet System til, hvor Sing. var (γ), hertil svarede jeg saa, at det gik udmerket, saa maatte man sige, at dette var Sprogbrugens System, medens det andet var Sprogbygningens System. Men det bliver overflødig at supponere en saadan Modstilling mellem Sprogbrug og Sprogbygning, idet Synkretismen bliver forklarlig ud fra Generalsystemet og ikke kræver nogen særlig Forklaring. Sing. og Koll. kan synkretiseres (simple-re Systemer med (α) og (A)), Plur. og Koll. kan synkretiseres, det behøver jeg ikke at gøre Rede for.

I Moderne Engelsk og moderne Tysk har man for saa vidt ganske samme Situation, som man heller ikke her har to hinanden krydsende Kategorier, Hvis jeg man regne pence for Koll. og pennies for Plur., saa har jeg i Engelsk og Tysk samme Inventar og samme System.

nogen anden Type, men det betyder alligevel, at i Forholdet
mellan Sprogbrug og Sprogbygning har Indoeurpæisk, hvor det er
mere avanceret, udviklet sig hen i en anden Retning, end man har
haft tidligere. Det er saaledes at Betydningerne er fordelt
helt anderledes paa Kategorienes Led i germaniske Sprog af yngre
Type, som Dansk, Nyhøjtysk og Nyengelsk, end i Sprogene af den
aldre Type: Islandsk, Gotisk, Latin og Græsk etc.

Hæste Gang en kort Bemærkning til Afslutning.